

Krystian Cuber

Udział sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zapewnieniu bezpieczeństwa obywateli w sytuacjach kryzysowych

Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa nr 1, 101-108

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

obowiązują inne akty prawne, między innymi tj: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, ustawy, np.: *o stanie klęski żywiołowej, o powszechnym obowiązku obrony RP, o stanie wojennym, o ochronie granicy państwowej, o stanie wyjątkowym, o policji*; rozporządzenia, np.: *w sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia oddziałów i pododdziałów Policji oraz Sił Zbrojnych RP w razie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego lub zakłócenia porządku publicznego; w sprawie szczegółowych zasad użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP w czasie stanu wyjątkowego; w sprawie szczegółowych zasad udziału oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu* i porozumienia międzyresortowe, np.: *o współpracy Policji i Żandarmerii Wojskowej czy w sprawie współdziałania Sił Zbrojnych RP z Policją w zakresie przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym*, wyznaczające obszary zadań i zasady użycia Sił Zbrojnych RP w sytuacjach kryzysowych. Należy jednak pamiętać, że nie ujmują one tej problematyki w sposób całościowy i najczęściej tylko pośrednio regulują zasady udziału Sił Zbrojnych RP w sytuacjach kryzysowych.

Należy wyraźnie podkreślić, że według ww. dokumentów, z ustawą o zarządzaniu kryzysowym włącznie, Siły Zbrojne RP będą zawsze elementem wspierającym, siły i środki służb i władz cywilnych w sytuacjach kryzysowych. Ustawę o zarządzaniu kryzysowym⁴ Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej podpisał 26 kwietnia 2007 r., a jej zapisy weszły w życie z dniem 26 lipca 2007 r. Zgodnie z założeniami legislacyjnymi, ustawa stanowi podstawę do:

- wdrożenia zintegrowanego systemu zarządzania kryzysowego opartego na zasadach prymatu układu terytorialnego;
- wprowadzenia stałego monitoringu zagrożeń kryzysowych;
- budowy systemu ratownictwa w oparciu o profesjonalne służby;
- użycia Sił Zbrojnych RP do wsparcia służb cywilnych w sytuacji kryzysowej;
- wielostopniowego i wielowątkowego planowania cywilnego działań;
- zapewnienia służbom stosownych instrumentów wykonawczych;
- ochrony infrastruktury krytycznej Państwa.

Ustawodawca uregulował zarówno kwestie planowania cywilnego, ciągłego monitorowania sytuacji bieżącej, ochrony infrastruktury krytycznej, spójnej struktury systemu zarządzania jak i zasady działania sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych. Należy podkreślić, że istotną zaletą przyjętej w ustawie o zarządzaniu kryzysowym, struktury funkcjonalnej Systemu Zarządzania Kryzysowego Państwa jest fakt, że obejmuje on planowanie i przygotowanie oraz procedury współpracy zarówno organów administracji rządowej i samorządowej, jak i sił zbrojnych oraz wybranych podmiotów sektora prywatnego (właścicieli i posiadaczy infrastruktury krytycznej⁵) na wypadek wystąpienia nadzwyczajnych zagrożeń oraz reagowanie na takie zagrożenia i usuwanie ich skutków.

⁴ Omawiana ustawa zmienia ustawy: *dekret z dnia 23 kwietnia 1953 r. o świadczeniach w celu zwalczania klęsk żywiołowych, ustawę z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe, ustawę z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej, ustawę z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej, Ustawę z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym.*

⁵ **infrastruktura krytyczna** - należy przez to rozumieć systemy oraz wchodzące w ich skład powiązane ze sobą funkcjonalnie obiekty, w tym obiekty budowlane, urządzenia, instalacje, usługi kluczowe dla bezpieczeństwa państwa i jego obywateli oraz służące zapewnieniu sprawnego funkcjonowania orga-

Ustawodawca wyraził i określił miejsce i rolę sił zbrojnych w realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego. W art. 25.1 zapisano, że „jeżeli w sytuacji kryzysowej użycie innych sił i środków jest niemożliwe lub może się okazać niewystarczające, o ile inne przepisy nie stanowią inaczej, Minister Obrony Narodowej, na wniosek wojewody, może przekazać do jego dyspozycji pododdziały lub oddziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, zwane dalej **oddziałami Sił Zbrojnych**, wraz ze skierowaniem ich do wykonywania zadań z zakresu zarządzania kryzysowego.”

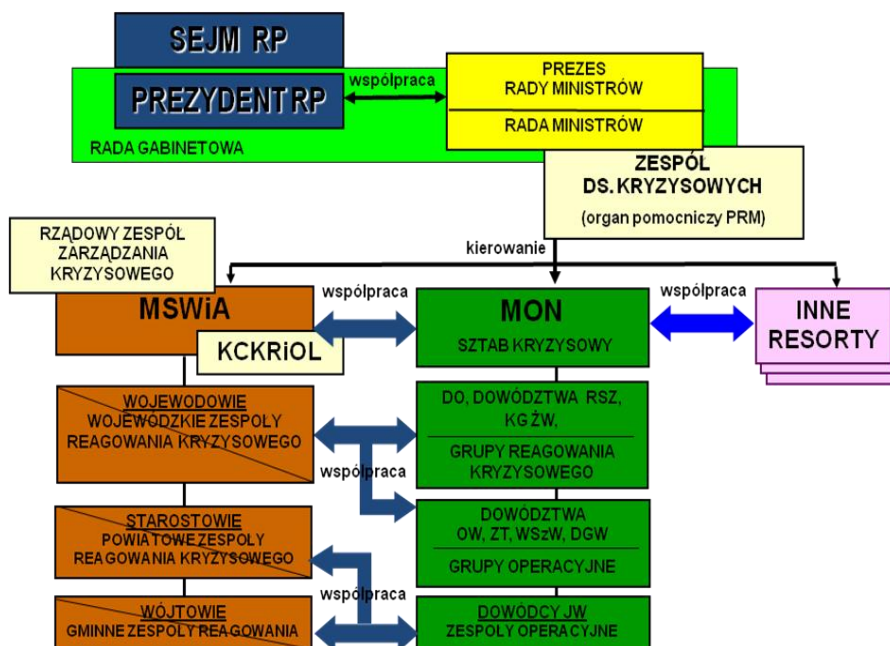
Zadania z zakresu zarządzania kryzysowego, przeznaczone dla pododdziałów i oddziałów sił zbrojnych, organy administracji państwowej przekazują wyłącznie ich dowódcom, a dowodzenie pododdziałami i oddziałami sił zbrojnych odbywa się na zasadach określonych w regulaminach wojskowych i według procedur obowiązujących w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. W realizacji zadań, zazwyczaj uczestniczą pododdziały sił zbrojnych, odpowiednio specjalistycznie przygotowane (w składzie etatowym albo jako tworzone doraźnie zgrupowania zadaniowe) na podstawie zawczasu opracowanego wojewódzkiego planu zarządzania kryzysowego. Jako zasadę przyjmuje się, że użycie pododdziałów i oddziałów sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych nie może zagrozić ich zdolności do realizacji zadań wynikających z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i ratyfikowanych umów międzynarodowych. Do głównych zadań z zakresu zarządzania kryzysowego wykonywanych przez pododdziały i oddziały sił zbrojnych należy:

- współdziałanie w monitorowaniu zagrożeń;
- wykonywanie zadań związanych z oceną skutków zjawisk zaistniałych na obszarze występowania zagrożeń;
- wykonywanie zadań poszukiwawczo-ratowniczych;
- ewakuowanie poszkodowanej ludności i mienia;
- wykonywanie zadań mających na celu przygotowanie warunków do czasowego przebywania ewakuowanej ludności w wyznaczonych miejscach;
- współdziałanie w ochronie mienia pozostawionego na obszarze występowania zagrożeń;
- izolowanie obszaru występowania zagrożeń lub miejsca prowadzenia akcji ratowniczej;
- wykonywanie prac zabezpieczających, ratowniczych i ewakuacyjnych przy zagrożonych obiektach budowlanych i zabytkach;
- prowadzenie prac wymagających użycia specjalistycznego sprzętu technicznego lub materiałów wybuchowych będących w zasobach Sił Zbrojnych RP;
- usuwanie materiałów niebezpiecznych i ich unieszkodliwianie, z wykorzystaniem sił i środków będących na wyposażeniu Sił Zbrojnych RP;
- likwidowanie skażeń chemicznych oraz skażeń i zakażeń biologicznych;
- usuwanie skażeń promieniotwórczych;
- wykonywanie zadań związanych z naprawą i odbudową infrastruktury technicznej;

- współdziałanie w zapewnieniu przejeźdności szlaków komunikacyjnych;
- udzielanie pomocy medycznej i wykonywanie zadań sanitarnohigienicznych i przeciwepidemicznych;

Użycie Sił Zbrojnych RP w sytuacjach kryzysowych uregulowały decyzje Ministra Obrony Narodowej w sprawie Systemu Zarządzania Kryzysowego resortu obrony narodowej i w sprawie wprowadzenia do użytku *Regulaminu Sztabu Kryzysowego MON* oraz rozkazy Szefa Sztabu Generalnego WP w sprawie funkcjonowania Systemu Zarządzania Kryzysowego resortu Obrony Narodowej i w sprawie wprowadzenia do użytku w SZ RP *Planu użycia oddziałów i pododdziałów SZ RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych*. Przedmiotowe dokumenty określają strukturę organizacyjną, zadania i zasady funkcjonowania Resortowego Systemu Zarządzania Kryzysowego oraz zapewniają utrzymywanie w stałej gotowości wydzielone siły i środki sił zbrojnych (wojska) do udziału w przypadku wystąpienia takich sytuacji.

Na rysunku poniżej, przedstawiono obowiązujący resortowy system zarządzania kryzysowego wraz z wkomponowaniem jego w strukturę zarządzania kryzysowego Państwa. W resortach oraz na wszystkich poziomach administracji państwowej i samorządowej istnieją stale lub doraźnie powoływane organa zarządzania kryzysowego. Poszczególne elementy **Krajowego Systemu Zarządzania Kryzysowego** realizują również zadania na rzecz Ministra Obrony Narodowej, przede wszystkim w czasie reagowania państwa na kryzysy polityczno-militarne, również w ramach UE i NATO oraz koordynują udział sił i środków resortu Obrony Narodowej we wsparciu struktur cywilnych w reagowaniu na kryzysy pozamilitarne.

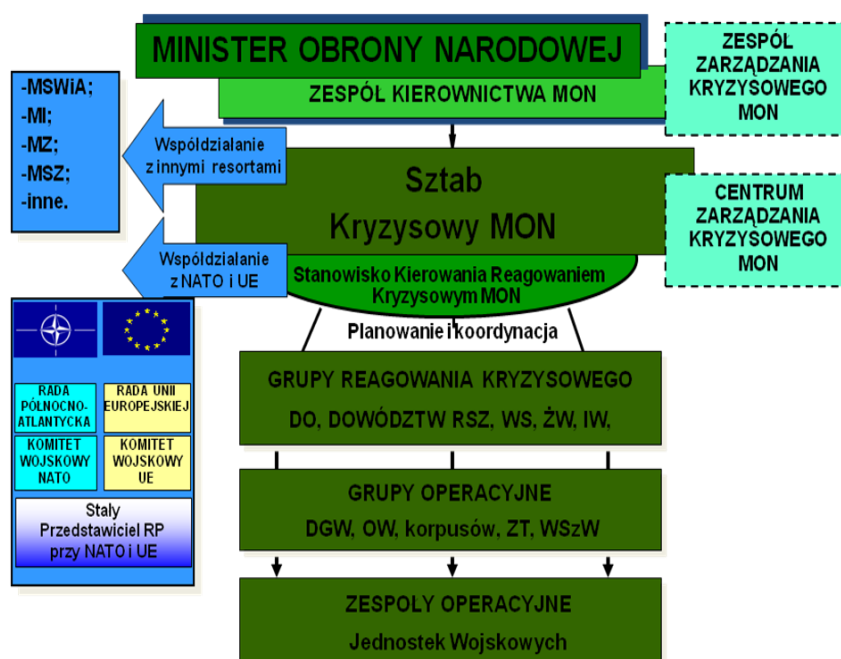
Rysunek nr 1. System Zarządzania Kryzysowego resortu Obrony Narodowej w Systemie Zarządzania Kryzysowego Państwa

Źródło: opracowanie własne

Krajowy System Zarządzania Kryzysowego formalnie funkcjonuje tylko w sytuacji ogłoszenia stanu klęski żywiołowej. Rolę szefa pełni **Minister MSWiA**, a rolę sztabu **Krajowe Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności (KC-KRIOL)**.

W siłach zbrojnych RP, rozwiązywaniem sytuacji kryzysowych w wypadku występowania zagrożeń kieruje Minister Obrony Narodowej, którego organem doradczym jest Zespół Kierownictwa MON, w razie potrzeby poszerzony odpowiednio o dowódców rodzajów sił zbrojnych oraz szefów komórek organizacyjnych Ministerstwa Obrony Narodowej. Zazwyczaj w skład Systemu Zarządzania Kryzysowego resortu Obrony Narodowej, oprócz Zespołu Kierownictwa MON wchodzi:

- Sztab Kryzysowy MON;
- Grupy Reagowania Kryzysowego rodzajów sił zbrojnych, Dowództwa Operacyjnego Sił Zbrojnych i Komendy Głównej Żandarmerii Wojskowej;
- Grupy Operacyjne dowództw okręgów wojskowych, Dowództwa Garnizonu Warszawa, korpusów, dowództw związków taktycznych oraz Wojewódzkich Sztabów Wojskowych;
- Zespoły Operacyjne.

Rysunek nr 2. System Zarządzania Kryzysowego resortu ON

Źródło: opracowanie własne

Celem funkcjonowania Systemu Kierowania Reagowaniem Kryzysowym MON jest efektywne reagowanie na militarne, pozamilitarne, zewnętrzne i wewnętrzne zagrożenia oraz udział w przeciwdziałaniu i rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych. W razie potrzeby, elementy Systemu Kierowania Reagowaniem Kryzysowym MON stanowią bazę do rozwinięcia Wojennego Systemu Dowodzenia SZ RP.

System Zarządzania Kryzysowego resortu ON aktywuje się w sytuacji narastania kryzysu. Natomiast ocena sytuacji kryzysowej jest procesem ciągłym, który w działalności bieżącej realizowany jest poprzez system *Dyżurnych Służb Operacyjnych* zbierających i analizujących informacje o stanie bezpieczeństwa państwa z wojskowych i cywilnych organów monitorujących. Aktywacja sił i środków pododdziałów i oddziałów (wojskowych zespołów zadaniowych) sił zbrojnych do udziału w sytuacjach kryzysowych, uzależniona jest od charakteru, tempa rozwoju i gwałtowności narastania sytuacji kryzysowej. Rozróżniamy trzy procedury aktywacji sił i środków sił zbrojnych RP: **podstawowa, nakazowa i alarmowa**.

Podstawowa procedura polega na tym, że przedstawiciel określonego szczebla administracji państwowej rejonu, w którym nastąpiło zagrożenie, powiadamia swoje ogniwa nadrzędne do szczebla wojewody. Wojewoda poprzez Wojewódzki Sztab Wojskowy powiadamia właściwe dowództwo rodzaju sił zbrojnych, okręgu wojskowego lub związku taktycznego. Powiadomienie takie powinno być poparte pisemnym wnioskiem wojewody. Następnie poszczególne dowództwa z kolei zarządzają przystąpieniem do akcji określonych jednostek wojskowych. Szef Wojewódzki Sztab Wojskowy oraz dowództwa odpowiednich szczebli powołują Grupy Operacyjne jako swoje organy pomocnicze podczas koordynowania przebiegiem akcji.

Rysunek nr 3. Aktywacja sił i środków sił zbrojnych RP — procedura podstawowa
Źródło: opracowanie własne

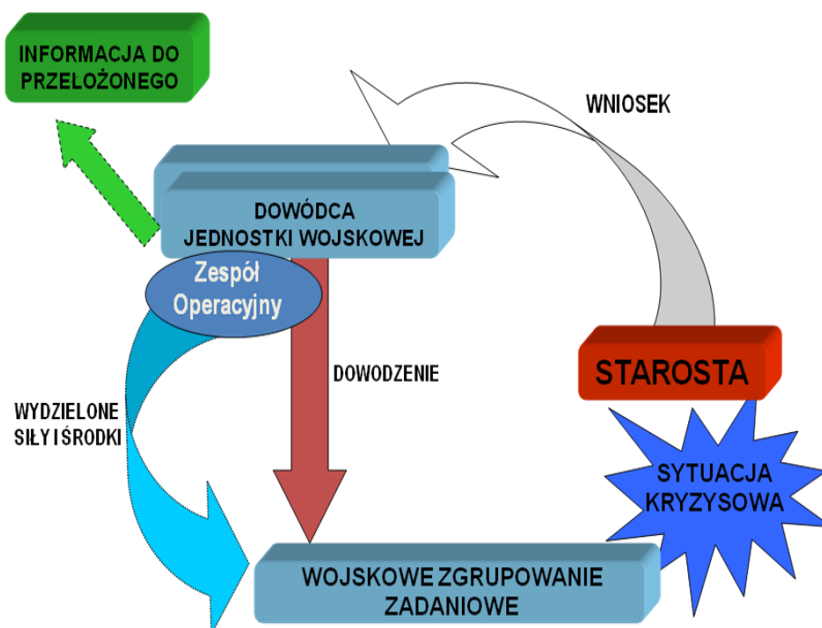
Nakazowa procedura polega na włączeniu kolejnych, wyznaczonych jednostek wojskowych do akcji na podstawie decyzji Ministra Obrony Narodowej lub na rozkaz Szefa Sztabu Generalnego WP. Podstawę do takiej decyzji stanowić będzie prośba od przedstawicieli Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji lub *Plan użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP w przypadku wystąpienia*

sytuacji kryzysowych. Włączenie wyznaczonych jednostek wojskowych do akcji może nastąpić także w ramach współdziałania pomiędzy Sztabem Kryzysowym MON oraz pozostałymi elementami Systemu Kierowania Zarządzaniem Kryzysowym resortu ON, a Rządowym Zespołem Koordynacji Kryzysowej.

Rysunek nr 4. Aktywacja sił i środków sił zbrojnych RP — procedura nakazowa
Źródło: opracowanie własne

Alarmowa procedura stosowana jest podczas gwałtownego rozwoju sytuacji kryzysowej o lokalnym zasięgu. Polega na tym, że dowódca jednostki wojskowej (w wypadkach szczególnych lub na żądanie z terenu), samodzielnie podejmuje decyzję o przystąpieniu do akcji, a następnie melduje o powyższym fakcie do dowództwa okręgu wojskowego.

Rysunek nr 5 Aktywacja sił i środków sił zbrojnych RP — procedura alarmowa
Źródło: opracowanie własne

Zharmonizowanie udziału pododdziałów i oddziałów sił zbrojnych w realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego, w zależności od obszaru występowania zagrożeń, zapewniają odpowiednio:

- wojewoda — na terenie województwa;
- starosta jako przewodniczący zarządu powiatu — na obszarze powiatu;
- prezydent miasta, burmistrz, wójt — na terenie gminy.

Obejmuje ono przedsięwzięcia mające na celu sprawne włączenie pododdziałów i oddziałów sił zbrojnych do realizacji zadań, z uwzględnieniem czasu i miejsca ich użycia oraz sposobu współdziałania z innymi podmiotami.

ZARZĄDZANIE